

& Auteurs
Media

Censures Censuur

Actes	Referaten
du colloque	van het colloquium
du 16 mai 2003	van 16 mei 2003

LARCIER

Table des matières

Introduction <i>Alain Berenboom</i>	7
«De censuur kan nooit worden ingevoerd». Over de motieven van het censuurverbod <i>Jan Velaers</i>	13
La censure administrative en Belgique <i>François Jongen</i>	51
De journalistieke vrijheid en de tussenkomst van de rechter: censuur of noodzaak in een democratische samenleving? <i>Dirk Voorhoof</i>	71
Les intermédiaires dans la communication, des censeurs malgré eux? <i>Alain Strowel et François Tulkens</i>	97
Het censuurverbod in de Nederlandse Grondwet en de rechtspraak <i>Gerard A.I. Schuijt</i>	125
La «censure» en droit français <i>Emmanuel Derieux</i>	155
Grensoverschrijdende censuur: het E.H.R.M. en oude en nieuwe media <i>Egbert Dommering</i>	177

© De Boeck & Larcier, s.a., Éditions Larcier, Bruxelles, 2003.
Hormis les exceptions explicitement prévues par la loi, toute reproduction sous quelque forme que ce soit est interdite sans l'accord préalable et écrit de l'éditeur.

© De Boeck & Larcier, n.v., Uitgeverij Larcier, Brussel, 2003.
Behoudens de uitdrukkelijk bij Wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeleenvoudigd op welke wijze ook, zonder voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever.

programmes susceptibles de nuire gravement à l'épanouissement physique, mental ou moral des mineurs, notamment des programmes comprenant des scènes de pornographie ou de violence gratuite. Il ne s'agit toutefois pas non plus ici de censure, dès lors que la prohibition est générale et abstraite, qu'elle ne s'exerce pas par contrôle préalable et que sa violation éventuelle ne sera dès lors constatée qu'*a posteriori*.

Généralement, les autorités administratives indépendantes de régulation de l'audiovisuel investies de fonction de contrôle et de jugement disposent, parmi d'autres sanctions, du pouvoir de suspendre ou de retirer une autorisation de diffusion. Tel est le cas en Belgique du Conseil supérieur de l'audiovisuel pour la Communauté française⁽⁴¹⁾, du «Vlaams Commissariaat voor de Media» et du «Geschillenraad» pour la Communauté flamande⁽⁴²⁾: pareil pouvoir ne peut non plus s'assimiler à une forme de censure, mais constitue une sanction particulièrement lourde – et d'ailleurs jamais employée – qui ne sera prise qu'en suite d'une ou plusieurs violations préalables des obligations légales.

En Belgique, ni les autorités administratives indépendantes de régulation de l'audiovisuel ni aucune autre autorité ne ressortissant aux pouvoirs publics n'est par contre investie d'un pouvoir de contrôle systématique préalable de certaines catégories de programmes, comme celui qui fut un moment conféré au C.S.A. français pour les spots de publicité commerciale.

Il a par ailleurs été jugé que le fait pour une télévision – locale et communautaire en l'occurrence, mais la même solution pourrait être étendue à d'autres diffuseurs – de réserver l'accès aux tribunes électorales à des candidats placés en tête de listes formées par un ou plusieurs partis démocratiques disposant d'un groupe au Parlement bruxellois ne constituait pas une mesure de censure dans le chef de ladite télévision⁽⁴³⁾.

(41) Article 22, § 1er, du décret du 24 juillet 1997 relatif au Conseil supérieur de l'audiovisuel et aux services privés de radiodiffusion sonore de la Communauté française.

(42) Articles 116ter, § 1er, et 116^{octies decies}, § 5, des décrets coordonnés sur la radiodiffusion du 25 janvier 1995.

(43) Civ. Bruxelles, réf., 4 octobre 2000, *Danloy c. Télé-Bruxelles et TV Brussel*, A&M, 2002/2, p. 175.

De journalistieke vrijheid en de tussenkomst van de rechter: censuur of noodzaak in een democratische samenleving?

Dirk Voorhoof,

gewoon hoogleraar Universiteit Gent

Deze bijdrage analyseert enkele aspecten van de inmenging in de vrijheid van meningsuiting door de civiele rechter. Naast de voorlopige maatregelen via de kort gedingrechter die net wel of niet als «censuur» zijn te beschouwen, wordt aandacht besteed aan de sanctiemogelijkheden in toepassing van artikel 1382 B.W. Vastgesteld wordt hoe het algemeen en soms abstracte belang dat gemoeid is met de journalistieke persvrijheid en het recht op informatie van het publiek, het moet afleggen tegen de private en soms zeer concrete belangen van individuele (rechts)personen. Ook wordt ingegaan op de vraag of de civiele veroordelingen naar aanleiding van onrechtmatige journalistiek een «chilling effect» kunnen hebben op de vrijheid van de media. Of is dit juist de bedoeling? Wanneer civiele vorderingen kennelijk een intimiserend, afschrikkend effect beogen, kan dit overigens wel aanleiding geven tot een veroordeling van de eisende partij wegens tergend en roekeloos geding...

I. Inleiding

1.1. Terecht wijst J. VELAERS er elders in dit boek op dat de breedste bres die in de dijk van het censuurverbod is geschoten, het beleid is van de kort gedingrechters in toepassing van artikel 584 Ger.W. Vooral sedert een cassatiearrest van 29 juni 2000 lijkt de tussenkomst van de kort gedingrechter in media-zaken niet echt nog tegen een grondwette-

lijk bezwaar aan te lopen ⁽¹⁾. Met het arrest van 29 juni 2000 liet het Hof van Cassatie immers het verspreidingsverbod overeind van een aflevering van het tijdschrift *Ciné-Télé-Revue* omdat het betreffende nummer schade dreigde toe te brengen aan het onderzoeksgeheim van een parlementaire onderzoekscommissie en het recht op privacy van een onderzoeksrechter. Na jarenlange discussie in de rechtsleer en nadat ook in de rechtspraak volstrekt tegengestelde standpunten werden ingenomen, heeft het cassatiearrest van 29 juni 2000 duidelijk gemaakt dat een rechterlijk verspreidingsverbod van een gedrukte publicatie, althans in bepaalde omstandigheden, niet in strijd is met artikel 25 lid 1 G.W. Is de bres nu nog wel te dichten?

1.2. Overigens is het niet door de interventiemogelijkheid van de kort gedingrechter in te perken, dat daarmee op zichzelf een voldoende graad van vrijheid van meningsuiting en van journalistieke vrijheid is gewaarborgd. Immers, ook het toenemend aantal veroordelingen van journalisten (en uitgevers) door civiele rechtbanken kan een nadelig effect hebben op de journalistieke verslaggeving. Deze civiele procedures leiden overigens steeds vaker tot een veroordeling tot het betalen van een substantiële schadevergoeding. Soms loopt de toegewezen schadevergoeding op tot duizenden, tienduizenden euro. Deze civiele veroordelingen lijken eerder een «bestraffend» dan een «herstellend» karakter te hebben. Het «chilling effect» van deze rechtspraak moet nadrukkelijker in rekening wordt gebracht.

1.3. Zorgwekkend tenslotte is ook de vaststelling dat personen of bedrijven die een eind willen maken aan te kritische verslaggeving in de media, al te kordaat naar de rechter stappen. Een civiele dagvaarding, met daaraan gekoppeld een forse eis tot schadevergoeding, wordt verondersteld op zichzelf reeds een intimiderend effect te hebben. Het is aan de rechtspraak om alert deze vorm van procesmisbruik tegen te gaan. Nog maar aarzelend en uitzonderlijk werd een eisende partij veroordeeld wegens tergend en roekeloos geding. Deze rechtspraak verdient best wat meer navolging...

(1) Zie F. TULKENS en A. STROWEL, «L'arrêt Leempoel et Editions Ciné Revue: de l'art de mettre fin à une controverse», (noot onder Cass. 29 juni 2000), *Journ. proc.* 2000/398, 28-31; F. JONGEN, «Le juge est-il un censeur?», (noot onder Cass. 29 juni 2000), *J.L.M.B.* 2000, 1592-1595; S. VAN GARSSE, «Het rechterlijk verspreidingsverbod: een kwestie van timing?», *A.J.T.* 2000-2001, 565-567; E. BREWAEYS, «Noot» (noot onder Cass. 29 juni 2000), *A&M* 2000/4, 448-450; D. VOORHOOF, «Brokkelt de grondwettelijke bescherming van de drukpersvrijheid en het verbod van censuur verder af?», (noot onder Cass. 29 juni 2000), *R. Cass.* 2001/1, 25-25 en A. VERDOODT, «Het Hof van Cassatie en de interpretatie van artikel 25 van de Grondwet» (noot onder Cass. 29 juni 2000), *Jaarboek Mensenrechten* 2001-2002, 266-274.

1.4. In wat volgt wordt, aan de hand van verwijzingen naar recente rechtspraak, in het kort ingegaan op de drie vermelde thema's: het inperken van de interventiemogelijkheid van de kort gedingrechter, het reduceren van een ongewenst «chilling effect» van de civielrechtelijke veroordelingen en de reactie tegen het al te vrijpostig, intimiderend procederen tegen journalisten en uitgevers.

II. De (bijna altijd) onbetamelijke tussenkomst van de kort gedingrechter

2.1. De bijdrage van J. VELAERS in dit boek geeft op omstandige wijze toelichting bij het belang van het verbod van preventieve maatregelen als waarborg voor de vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid. Ten opzichte van deze grondrechten kan de slogan «voorkomen is beter dan genezen» maar beter geen toepassing vinden. Preventief optreden is, om in de medische terminologie te blijven, een behandeling die erger is dan de kwaal. Een boek verbieden, een verspreidingsverbod van een nummer van een tijdschrift of een rechterlijk verbod tot uitzending van een televisieprogramma zijn vormen van overheidsinmenging die verhinderen dat een bepaalde boodschap zijn publiek bereikt. De informatiestroom wordt onderbroken door een rechterlijke tussenkomst, vaak overigens initieel op eenzijdig verzoekschrift. Los van het principiële bezwaar tegen een dergelijke tussenkomst van de rechter moet men zich trouwens ook vragen stellen bij de kwaliteit van de voorlopige diagnose. Is de kort gedingrechter wel in staat om de in het geding zijnde belangen voldoende te evalueren? Een spoedbehandeling voor de kort gedingrechter laat immers (nog) geen ernstige diagnose toe. En waar de diagnose dan al bij benadering correct is, wordt vaak de medicatie overdreven. In plaats van een verbod zou immers in vele gevallen kunnen worden volstaan met een minder ingrijpende vorm van overheidsinmenging. Bovendien moet worden vastgesteld dat een verspreidings- of uitzendverbod doorgaans niet het effect heeft dat men als verzoeker beoogde. Integendeel. Vaak leidt een kort gedingprocedure tot nog meer media-aandacht zodat het artikel, de reportage of de passages die men wou verbieden, juist nog meer in publieke aandacht zijn gekomen ⁽²⁾.

(2) Zie ook D. VOORHOOF, «Brusselmans e.a. vs. Demeulemeester» (noot onder Antwerpen (kort ged.) 4 november 1999), *Mediaforum* 2000/1, 25-26 en D. VOORHOOF, «Demeulemeester vs. Brusselmans» (noot onder Rb. Antwerpen 21 december 2000), *Mediaforum* 2001/2, 103-106.

2.2. Terecht poneert J. VELAERS dat vele kort gedingrechters de grens tussen (verboden) preventieve en (toegelaten) repressieve maatregelen te vroeg trekken. Deze rechters stellen zich op als censurs van deze tijd, ze «bepalen wat het publiek mag lezen, horen en bekijken. Ze eerbiedigen aldus de keuze van de grondwetgever niet, die verkoos te leven met de risico's van vrijheid, veeleer dan met de risico's van om het even welke censuur». Een nogal wispelturige rechtspraak heeft deze essentiële constitutionele waarborg van de pers- en uitingsvrijheid inderdaad al te restrictief geïnterpreteerd⁽³⁾. De kort gedingrechtspraak in mediazaken lijkt de ratio achter het verbod van preventieve censuur opvallend te hebben verwaarloosd. De voorbeelden zijn legio en in de rechtsleer is reeds omstandig op de problematiek ingegaan en is kritiek uitgeoefend op deze stand van zaken⁽⁴⁾.

2.3. In elk geval dient o.i. een verspreidings- of uitzendverbod omwille van de inhoud van een publicatie of omroepprogramma, na procedure op eenzijdig verzoekschrift principieel als ontoelaatbaar te worden beschouwd. Het opleggen van een verspreidingsverbod of uitzendverbod zonder tegensprekelijk verweer en met verwaarlozing van het recht op verdediging in deze fase van een procedure komt neer op een vorm van preventieve overheidsinmenging die teveel risico's inhoudt voor de vrijheid van meningsuiting in een democratische samenleving.

(3) D. VOORHOOF, «De doorwerking van publiekrechtelijke beginselen in de civielrechtelijke aansprakelijkheid voor informatie via (multi-)media», in X, *Publiekrecht. De doorwerking van het publiekrecht in het privaatrecht. Referaten van de Postuniversitaire Cyclus Willy Delva 1996/1997*, Gent, Mys & Breesch, 1997, 485-523. Zie ook J. VELAERS, «De actuele toepassing van de grondwettelijke waarborgen inzake de vrijheid van de media», *Jaarboek Mensenrechten 1995-1996*, 83-109; D. VOORHOOF, «Brokkelt de grondwettelijke bescherming van de drukpersvrijheid en het verbod van censuur verder af?» (noot onder Cass. 29 juni 2000), *R. Cass.* 2001/1, 25-35.

(4) Zie o.a. G. DE LEVAL, «La justice et la presse», in X, *Justitie & Media, Referaten van het colloquium*, Brussel, 1996, 101-109; M. HANOTIAU, «La censure de la presse écrite par le juge des référés», *A&M* 1997, 203-212; S. HOEBEKE en B. MOUFFE, *Le Droit de la Presse*, Brussel, Academia Bruylant, 2000, 529-551; F. TULKENS en A. STROWEL, «Les actions préventives et les actions collectives en matière de médias», in A. STROWEL en F. TULKENS, *Prévention et réparation des préjudices causés par les médias*, Brussel, Larcier, 1998, 69-91; D. VOORHOOF, «Beperkingen op de expressievrijheid via de kort gedingrechter: een omstreden rechtsmiddel», *A&M* 1996/2, 168-171; D. VOORHOOF, «De beoordeling in kort geding van de spoedeisendheid van een verspreidingsverbod van een gedrukte publicatie (boek, tijdschrift, ...)», *A&M* 1998/1, 49-51; D. VOORHOOF, «Boek in verband met zaak Dutroux na kort geding uit de handel», *A.J.T.* 1998-1999, 797-807.

Bij herhaling is overigens een oorspronkelijk verbod later na procedure op derdenverzet weer ingetrokken of tenietgedaan. Wat de stelling bewijst dat de toewijzing van een uitzend- of verspreidingsverbod na procedure op eenzijdig verzoekschrift heel vaak ook neerkomt op een misbruik van procedure, een misleiding van de rechter, indien al niet een vorm van rechterlijke dwaling. Om deze redenen is een verspreidings- of uitzendverbod volstrekt onaanvaardbaar in een democratische samenleving. Met de rechter in de weinig benijdenswaardige rol van censor, die vaak achteraf wordt teruggefloten.

2.4. Enkele voorbeelden.

Op 6 januari 1995 legde de voorzitter van de rechtbank van koop-handel te Brussel aan de krant *De Morgen* verbod op om nog langer kritiek te publiceren «tegen of in verband met de NV Sabena», verbod dat gelding had tot het moment van de publicatie van de tekst van een recht van antwoord zoals gevorderd door Sabena. Korte tijd later, na procedure op tegenspraak werd dit bevelschrift ingetrokken en werd het oorspronkelijk verbod gekwalificeerd als een vergissing. In de uitspraak op derdenverzet werd vastgesteld dat «een kennelijk misbruik van de procedure» was gemaakt⁽⁵⁾.

Op 27 oktober 1998 werd door de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Gent verbod opgelegd tot distributie van het boek van R. LOUF, *Zwijgen is voor daders. De getuigenis van X1*. De voorzitter legde verbod op het boek nog verder te verspreiden of te laten verspreiden in de boekhandels en beval de terugtrekking van alle reeds in de handel zijnde exemplaren. Ook dit bevelschrift werd ingetrokken na derdenverzet⁽⁶⁾.

Nog een voorbeeld. De voorzitter van de rechtbank te Namen legde, op vordering van de *Ligue des Droits de l'Homme*, op 9 augustus 2000 verbod op tot verspreiding van een aflevering van het tijdschrift *L'Investigateur*, m.n. omdat het litigieuze nummer een lijst bevatte van vermeende pedofielen. Door de rechter werd ook verbod opgelegd tot

(5) Zie D. VOORHOOF, «Recht van antwoord en persvrijheid: het evenwicht verstoord?», *Mediaforum* 1995/4, 46-48. Bevelschrift ingetrokken na derdenverzet: Voorz. Kh. Brussel (kort ged.) 6 januari 1995, *Mediaforum* 1995/4 (Bijlage), B55-B57.

(6) Voorz. Rb. Gent (eenz. verz.) 27 oktober 1998, *A&M* 1999/1, 100. Bevelschrift ingetrokken na derdenverzet: Voorz. Rb. Gent (kort ged.) 30 oktober 1998, *A&M* 1999/1, 101. Zie ook Gent (kort ged.) 12 februari 1999, *A&M* 1999/2, 280.

verspreiding van de lijst via internet. In een later vonnis ten gronde werd deze vordering afgewezen en het verbod ongedaan gemaakt ⁽⁷⁾.

Op 4 oktober 2000 legde de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel aan de VRT verbod op tot uitzending van een aangekondigd televisiedebat in aanloop naar gemeenteraadsverkiezingen. Ook dit verbod werd na procedure op derdenverzet ingetrokken ⁽⁸⁾.

2.5. De risico's op al te voortvarende «voorlopige» maatregelen die een bedreiging inhouden voor de journalistieke vrijheid is overigens ook gebleken in de zaak *NMBS tegen De Morgen*. Bij beschikking van 29 mei 2002 legde de Brusselse kort gedingrechter bevel op aan twee journalisten van *De Morgen* een kopie van een interne bedrijfsnota over te maken aan de gerechtsdeurwaarder aangesteld door de NMBS-top, dit onder verbeurte van een dwangsom van 25 euro per uur vertraging. Het bevelschrift vermeldde expliciet dat de maatregel «geenszins het beroepsgeheim» van de journalisten schond. Iets meer dan een week later, na procedure op derdenverzet klonk de juridische analyse heel anders, ditmaal met expliciete verwijzing naar artikel 19 G.W. en artikel 10 E.V.R.M. Het bevelschrift erkende dat de «afgifte van de nota naar alle waarschijnlijkheid tot de identificatie van de bron leidt». De rechter zegde volmondig het Europees Hof voor de Rechten van de Mens bij te treden in diens visie omtrent de bescherming van het journalistiek bronnengeheim. Het bevelschrift verwijst naar het Goodwin-arrest «waarin met reden het E.H.R.M. de bescherming van de journalistieke bronnen één van de hoekstenen noemde van de persvrijheid, die onder meer wordt beschermd door art. 10 E.V.R.M. en art. 19 G.W.». De rechter concludeerde dat het gevaar dat de bronnen werden prijsgegeven *in casu* volstond om de mededeling van het stuk te weigeren en vernietigde daarom de beschikking van 29 mei 2002 ⁽⁹⁾.

2.6. Met het voorgaande wil overigens niet gezegd zijn dat na een tegensprekelijke procedure in kort geding elke vorm van «voorlopige

(7) Voorz. Rb. Namen (kort ged.) 9 augustus 2000, *J.L.M.B.* 2000, 1182, noot F. JONGEN en *Mediaforum* 2000, 322. Zie ook D. VOORHOOF, «Publicatie pedofielenlijst in België stuit op rechterlijk verbod», *Mediaforum* 2000, 271. Echter: Rb. Namen 11 september 2001, *Journ. proc.* 2001/421, 23.

(8) Voorz. Rb. Brussel (eenz. verz.) 4 oktober 2000, *A&M* 2000/4, 470. Zie ook D. VOORHOOF, «Uitzendverbod van TV-debat na procedure op eenzijdig verzoekschrift: de spreekwoordelijke druppel?», *A&M* 2000/4, 371-374. Bevelschrift ingetrokken na derdenverzet: Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 16 maart 2001, *A&M* 2001/2, 283.

(9) Voorz. Rb. Brussel (eenz. verz.) 29 mei 2002, *onuitg.*; Voorz. Rb. Brussel (derdenverzet) 7 juni 2002, *A&M* 2002/5 459.

maatregel» probleemloos in overeenstemming zou zijn met de Grondwet. De rechtspraak van de voorbije jaren heeft zich wel opvallend ingespannen opdat artikel 19 en 25 G.W. zo min mogelijk repercussies zouden hebben op de interventiemogelijkheid van de kort gedingrechter. De kort gedingrechtspraak geeft blijk van soms juridische sluipwegen om toch maar niet tegen het verbod van preventieve overheidsinmenging op te lopen.

2.7. Sommige rechtspraak heeft de niet-toepasselijkheid van de grondwettelijke waarborgen van artikel 19 en 25 immers geargumenteed vanuit de stelling dat deze waarborgen enkel gelden voor meningen en opinies en niet voor loutere informatie of gegevens. Zo werd in 1999 verbod opgelegd tot verspreiding van het boek *De zaak Dutroux* van de journalist Hans KNOOP ⁽¹⁰⁾. Artikel 25 G.W. werd niet van toepassing geacht, omdat de maatregel niet was gericht tegen een mogelijks strafbare opinie of meningsuiting, maar het verbod tot verspreiding van het boek enkel betrekking had op informatie afkomstig uit het gerechtelijk dossier (schending van geheim van gerechtelijk onderzoek). Het arrest overweegt «dat de verspreiding van «valse, geheime of door de wet verboden inlichtingen» dan ook geen misbruik van de vrijheid van meningsuiting oplevert», waardoor de waarborgen van artikel 25 G.W., waaronder het verbod van preventieve maatregelen, niet van toepassing worden geacht ⁽¹¹⁾.

2.8. Andere rechtspraak heeft de waarborg van het verbod van censuur beperkt tot enkel maar de drukpers. Het verbod van preventieve maatregelen werd aldus niet van toepassing geacht ten opzichte van de audiovisuele media. In bepaalde gevallen werd een uitzendverbod van een televisieprogramma zodoende niet strijdig geacht met de artikel 19 of 25 G.W. In een beschikking van 24 oktober 2001 van de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel wordt dit standpunt zeer expliciet ingenomen: «La Cour de cassation a dit dans un arrêt du 9 décembre 1981 (*Pas.* 1982, I, 482) que l'article 25 de la Constitution, qui précise que la presse est libre et que la censure ne pourra jamais être établie, ne s'applique qu'en matière de presse écrite et n'est pas applicable aux médias audiovisuels». Volgens de rechtbank is er geen enkele reden om op deze rechtspraak terug te komen, «cette jurisprudence, établie de longue date et à laquelle le législateur constituant n'a pas estimé

(10) Antwerpen (kort ged.) 8 februari 1999, *A&M* 1999/1, 241. Zie ook Brussel (kort ged.), 8 mei 1999, *J.L.M.B.* 1998, 1046.

(11) Zie ook D. VOORHOOF, «Interdiction de diffusion d'un livre sur l'affaire Dutroux: censure illicite ou mesure nécessaire?» (noot onder Antwerpen (kort ged.) 8 februari 1999), *A&M* 1999/2, 241.

devoir faire échec, jusqu'à ce jour»⁽¹²⁾. In een beschikking van 15 november 2001 is een analoge stelling ontwikkeld: «De vrijheid van drukpers, zoals bij artikel 25 van de Grondwet bepaald, is niet van toepassing op uitzendingen via televisie aangezien zij geen vormen zijn van meningsuiting door middel van gedrukte geschriften»⁽¹³⁾.

2.9. Nog andere rechtspraak heeft eerder flexibel, soms onder bepaalde voorwaarden, de mogelijkheid van een rechterlijk verbod tot verspreiding of uitzending ontwikkeld, expliciet verwijzend naar de mogelijkheid die de Grondwet laat voor dit soort «voorlopige maatregelen». Dit was het geval bij het verspreidingsverbod van het weekblad *Ciné-Télé-Revue* op vordering toen van onderzoeksrechter M. Doutrève⁽¹⁴⁾. Ook het verspreidingsverbod van een nummer van het halebijtidschrift *Zizo* werd in overeenstemming geacht met de Grondwet⁽¹⁵⁾. Opvallend waren ook de verspreidingsverboden van enkele boeken, zoals het verbod tot verspreiding van een boek van J. NICOLAS *L'Europe des Fraudes* wegens beledigende kritiek aan het adres van Gomez-Reino, directeur-generaal bij de E.U.⁽¹⁶⁾. En er was ook het verspreidingsverbod van het boek van H. BRUSSELMANS *Uitgeverij Guggenheimer*, waarin het hof van oordeel was dat «deze voorlopige maatregelen geenszins het karakter (hebben) van een verboden censuur naar artikel 25 G.W. nu de regels van artikel 8 en 10 § 2 van het E.V.R.M. rechtstreekse werking hebben en primauteit op de interne rechtsregels (...). Het verbod tot verdere verspreiding van het boek maakt geenszins een preventieve maatregel van censuur uit nu het boek reeds gedrukt en verspreid was en de maatregelen zich niet uitstrekken tot de reeds verkochte exemplaren doch louter conservatoir bedoeld zijn om verdere verergering van de

(12) Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 24 oktober 2001, *A&M* 2002/2, 177 en *Journ. proc.* 2001/423, 20. Zie ook M. HANOTIAU, «La censure de la presse écrite par le juge des référés», *A&M* 1997/2, 203-212; D. VOORHOOF, «Beperkingen op de expressievrijheid via de kort gedingrechter: een omstreden rechtsmiddel», *A&M* 1996/2, 168-17; F. TULKENS, noot onder Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 24 oktober 2001, *Journ. proc.* 2001/423, 24-26; A. VERDOODT, «De audiovisuele media en de kort gedingrechter», *A&M* 2002/1, 83-85. Vgl. Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 18 oktober 1996, *A&M* 1997/1, 83.

(13) Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 15 november 2001, *A&M* 2002/2, 187.

(14) Brussel (kort ged.) 8 mei 1998, *J.L.M.B.* 1998, 1056; Cass. 29 juni 2000, *A&M* 2000/4, 443 en *R. Cass.* 2001/1, 35.

(15) Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 14 mei 1997, *Mediaforum* 1997/9 (Bijlage), B108. Zie D. VOORHOOF, «Publicatieverbod "outing" popgroep: privacybescherming of preventieve censuur?», *Mediaforum* 1997/9, 132-135.

(16) Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 14 juni 1999, *A&M* 2000/1-2, 111. Zie ook Rb. Brussel 12 februari 2002, *A&M* 2002/5, 456.

schade te voorkomen»⁽¹⁷⁾. Een bevelschrift van de voorzitter van de rechtbank te Brussel van 24 oktober 2001 legde verbod op tot uitzending van een reportage in verband met vermeende medische fouten in de programmareeks *Au nom de la loi*⁽¹⁸⁾. Het bevelschrift bevat o.a. de overweging: «En toutes matières sauf celles que la loi soustrait au pouvoir judiciaire, l'article 584 du Code judiciaire pour le juge des référés et l'article 18, alinéa 2, du Code judiciaire pour le juge du fond, donnent une compétence générale aux juridictions de prendre des mesures préventives afin de prévenir la survenance d'un préjudice grave ou irréparable»⁽¹⁹⁾. Uiteindelijk heeft ook het arrest van het Hof van Cassatie van 29 juni 2000 de mogelijkheid bevestigd tot het uitvaardigen van een verspreidingsverbod door de kort gedingrechter, weliswaar er rekening mee houdende dat het geschrift in kwestie reeds een ruime verspreiding had gekend, waardoor van censuur, aldus het hof, geen sprake kon zijn⁽²⁰⁾.

2.10. De rechtspraak heeft m.a.w. het verbod van preventieve maatregelen grotendeels tot een lege doos gemaakt: de kort gedingrechter wordt geacht een verspreidingsverbod of een uitzendverbod te kunnen bevelen van zodra de onrechtmatige of strafbare inhoud van een publicatie of programma voldoende pertinent kan worden aangewezen⁽²¹⁾. In de termen van het cassatiearrest van 29 juni 2000 mag de kort gedingrechter van zijn bevoegdheid toepassing maken om de krenking van een burgerlijk recht zowel te herstellen «als te voorkomen». De kort gedingrechter heeft de bevoegdheid «ten aanzien van degene die een dergelijk recht heeft gekrenkt bij voorraad de voor de bewaring van de subjectieve rechten nodige maatregelen te treffen, mits ze kennelijk verantwoord zijn naar recht».

(17) Antwerpen (kort ged.) 4 november 1999, *A&M* 2000/1-2, 87 en 89. Zie ook D. VOORHOOF, «Brusselmans e.a. vs. Demeulemeester» (noot onder Antwerpen (kort ged.) 4 november 1999), *Mediaforum* 2000/1, 25-26.

(18) Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 24 oktober 2001, *A&M* 2002/2, 177 en *Journ. proc.* 2001/423, 20, noot F. TULKENS; Brussel (kort ged.) 22 maart 2002, *A&M* 2002/5, 443.

(19) Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 24 oktober 2001, *A&M* 2002/2, 177; Brussel (kort ged.) 22 maart 2002, *A&M* 2002/2, 443.

(20) Voorz. Rb. Brussel (eenz. verz.) 30 januari 1997, *J.L.M.B.* 1997, 317. Bevestigd: Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 5 februari 1997, *J.L.M.B.* 1997, 319; Brussel (kort ged.) 8 mei 1998, *J.L.M.B.* 1998, 1046; Cass. 29 juni 2000, *A&M* 2000/4, 443 en *R. Cass.* 2001/1, 35.

(21) Zie Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 26 mei 1999, *A&M* 2000/1-2, 108; Brussel (kort ged.) 22 maart 2002, *A&M* 2002/2, 443.

2.11. Het voorgaande maakt duidelijk dat de geciteerde kort geding-rechtspraak wel een heel erg brede bres heeft geslagen in het grondwettelijk verbod van preventieve maatregelen. Niet alle rechtspraak zit evenwel op deze lijn. In plaats van het verenigen of negeren van de doorwerking van het grondwettelijk verbod van preventieve maatregelen, verdient de rechtspraak die juist wel het belang van deze constitutionele waarborg naar waarde weet te schatten o.i. de voorkeur.

Een voorbeeld is het bevelschrift van de voorzitter van de rechtbank te Gent van 30 oktober 1998 waarin kordaat werd gesteld: «Krachtens artikel 25 G.W. kan de censuur nooit worden ingevoerd. Censuur is het recht dat de overheid zich toeigent om preventief toezicht uit te oefenen op de publicaties. De Grondwet laat niet toe dat preventief wordt opgetreden tegen mogelijke misbruiken of wetsinbreuken: alleen achteraf (*a posteriori*, repressief) kan strafrechtelijk of civielrechtelijk worden opgetreden en is sanctionering mogelijk. Dat is de afweging en de constructie die in de Grondwet vervat zit vanuit de finaliteit van de bescherming van het fundamenteel grondrecht van de pers- en expressievrijheid. De rechter, *a fortiori* de kort gedingrechter, is door de Grondwet gebonden. Aangezien de Grondwet het treffen van de gevorderde maatregel, m.n. een verspreidingsverbod van een boek, aan de (kort geding)rechter ontzegt, dient hij vast te stellen dat hij niet bevoegd is om van de vordering kennis te nemen»⁽²²⁾. Ook in tal van andere zaken werd om principiële, grondwettelijke motieven de vordering van een verspreidings- of uitzendverbod door de kort gedingrechter afgewezen⁽²³⁾.

2.12. Twee bevelschriften waarin een uitzendverbod van een VRT-programma werd gevorderd wijzen op pertinente wijze de mogelijkheid

(22) Voorz. Rb. Gent (kort ged.) 30 oktober 1998, *A&M* 1999/1, 101. Voorz. Rb. Antwerpen (eenz. verz.) 27 oktober 1999, *A&M* 2000/1-2, 87. Anders: Antwerpen (eenz. verz.) 29 oktober 1999, *A&M* 2000/1-2, 87 en Antwerpen (kort ged.) 4 november 1999, *A&M* 2000/1-2, 89.

(23) Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 16 maart 2001, *A&M* 2001/2, 283; Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 15 november 2001, *A&M* 2002/2, 187; Brussel (kort ged.) 21 februari 1990, *R.W.* 1990-1991, 89; Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 8 januari 1993, *onuitg.*; Voorz. Rb. Antwerpen (kort ged.) 4 juli 1994, *A.J.T.* 1994-1995, 84; Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 9 januari 1997, *A&M* 1997/2, 197; Voorz. Rb. Kortrijk (kort ged.) 15 januari 1997, *A&M* 1997/2, 212; Voorz. Rb. Antwerpen (kort ged.) 19 september 1997, *A&M* 1997/4, 408; Voorz. Rb. Antwerpen (eenz. verz.) 27 oktober 1999, *A&M* 2000/1-2, 87; Voorz. Rb. Luik (kort ged.) 12 januari 1999, *A&M* 1999/2, 287, noot S.-P. DE COSTER; Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 18 oktober 2001, *A&M* 2002/1, 82; Voorz. Rb. Dendermonde (kort ged.) 27 november 2001, *A&M* 2002/1, 87; Voorz. Kh. Brussel (kort ged.) 26 oktober 2001, *A&M* 2002/4, 372.

van een preventief verbod door de rechter af. In een bevelschrift van 18 oktober 2001 werd in de zaak *N.V. Proximedia Belgium tegen VRT* een vordering tot uitzendverbod van een onderdeel in het programma *Ombudsjan* afgewezen: «De artikelen 19 en 25 van de Grondwet waarborgen uitdrukkelijk de vrijheid "op elk gebied zijn mening te uiten", behoudens bestraffing van de misdrijven die ter gelegenheid van het gebruik maken van die vrijheid worden gepleegd, tevens stellende dat "censuur nooit kan worden ingevoerd"». De Grondwet verbiedt elke preventieve maatregel die erop gericht is of tot gevolg heeft dat bepaalde opinies, omwille van hun inhoud, niet kunnen verspreid worden door middel van de communicatiemedia (...). Alleen achteraf (*a posteriori*, repressief) kan strafrechtelijk of civielrechtelijk worden opgetreden en is sanctionering mogelijk. De hoofdbekommernis van de Grondwet bestaat erin de preventieve overheidsinmenging ten aanzien van de vrijheid van meningsuiting uit te sluiten. Het grondwettelijk verbod van preventieve maatregelen m.b.t. de pers- en expressievrijheid, strekt zich ook uit tot de rechterlijke macht en dus ook tot de kort gedingrechter»⁽²⁴⁾. De beschikking van 27 november 2001 van de voorzitter van de rechtbank te Dendermonde stelt ook duidelijk: «De vrijheid van pers, onder welke vorm dan ook, kan (preventief) niet aan banden worden gelegd en huidige eisers in derdenverzet dienen dan ook te worden gevolgd in hun argumentatie dat hun de vrijheid moet gelaten worden inzake concept en uitwerking van uitzending, behoudens de grondwettelijke beperkingen zoals voorzien in artikel 19 van de Grondwet, met name het plegen van een misdrijf»⁽²⁵⁾.

Deze rechtspraak verdient vanuit het perspectief van de vrijheid van expressie en informatie duidelijk de voorkeur. Een uitzendverbod van een televisieprogramma zal in de regel als een preventieve maatregel te beschouwen zijn, waar de kort gedingrechter dus maar beter niet verbiedend kan tussenkomen.

2.13. Een verspreidingsverbod van een boek of een tijdschrift zal eveneens te kwalificeren zijn als een vorm van preventieve censuur als het rechterlijk verbod van aard is de verspreiding naar het publiek te voorkomen. Als er reeds een zekere verspreiding onder het publiek is geweest, is in toepassing van het cassatiearrest van 29 juni 2000 een verspreidingsverbod op bevel van de kortgedingrechter niet te beschouwen als een vorm van preventieve censuur en dus niet in strijd met artikel 19 en 25 G.W. Een dergelijke maatregel is evenwel al gauw niet meer

(24) Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 18 oktober 2001, *A&M* 2002/1, 82.

(25) Voorz. Rb. Dendermonde (kort ged.) 27 november 2001, *A&M* 2002/1, 87.

spoedeisend of zal als strijdig kunnen beschouwd worden met artikel 10 E.V.R.M., m.n. omdat het verbod niet efficiënt is ofwel als disproportioneel is te beschouwen ten opzichte van het wettig nagestreefde doel ⁽²⁶⁾.

2.14. Kan vanuit deze principiële optiek dan helemaal geen beroep worden gedaan op de kort gedingrechter om een voorlopige maatregel te bevelen? Zeker wel. Maar dan niet om een publicatie of uitzending te verhinderen, maar juist wel om aan de kijker of lezer duidelijk te maken dat men bezwaar maakt tegen een bepaalde media-inhoud.

Een goed voorbeeld vinden we in een bevelschrift van 18 oktober 2001 van de Parijse kort gedingrechter, uitgerekend naar aanleiding van een vordering door de Belgische Staat en de Koning der Belgen. De Parijse uitgeverij Flammarion werd verplicht tot inlassing van een mededeling in het boek *Dossier pédophilie. Le scandale de l'affaire Dutroux*, een boek van de Belgische journalisten Jean NICOLAS en Frédéric LAVACHERY. Men name achtten de eisende partijen een aantal passages in het boek bijzonder lasterlijk, vooral die passages waarin, jaren geleden, de deelname gesuggereerd wordt van Albert II aan seksuïven met minderjarigen. Ook zou het Koninklijk Hof «occulte» rekeningen hebben in Luxemburg. In het boek is eveneens sprake van obstructies van het gerechtelijk onderzoek naar pedofiliënnetwerken. Deze aantijgingen zouden niet alleen lasterlijk zijn voor de Koning, maar ook kwalijk zijn voor de reputatie van België en de Belgische bevolking. De Belgische Staat en de Koning vorderden geen verspreidingsverbod, maar wel de publicatie van een soort rectificatiebericht, in te lassen door de Parijse uitgever van het boek. De Parijse rechter is van oordeel dat de insinuerende veronderstellingen in het boek omtrent seksuïven met minderjarigen en buitenlandse obscure rekeningen inderdaad aantijgingen zijn die de eer en goede naam van de Koning aantasten. Aan de uitgeverij Flammarion is bevel gegeven tot inlassing van een tekst in alle reeds verspreide exemplaren, in de exemplaren in voorraad bij de uitgever en in de nog te drukken exemplaren.

Uiteindelijk is de Parijse rechter tot een goed afgewogen beslissing gekomen. Het bevelschrift beperkt de inlassing tot een reactie op de twee concrete aantijgingen aan het adres van Koning Albert II, zonder

(26) Zie hierover D. VOORHOOF, «Brokkelt de grondwettelijke bescherming van de drukpersvrijheid en het verbod van censuur verder af?» (noot onder Cass. 29 juni 2000), *R. Cass.* 2001/1, 25-25. Merk op dat indien zelfs de bodemrechter van oordeel is dat er geen wettelijke basis is voor een verspreidingsverbod van een boek, de kort gedingrechter zich *a fortiori* van een dergelijke overheidsinmenging maar beter kan onthouden: Rb. Antwerpen 21 december 2000, *Mediaforum* 2001, 100.

overigens vooruit te lopen op de beoordeling ten gronde van het lasterlijk karakter van een reeks aantijgingen in het boek van NICOLAS en LAVACHERY. Aan de eisende partijen is de verplichting opgelegd om binnen de maand de bodemrechter te vatten met het oog op een beoordeling ten gronde. De inlassing moet volgens het bevelschrift gebeuren «entre les pages 7 et 8 de tous les exemplaires de l'ouvrage». Zeker geen gemakkelijke opdracht voor uitgeverij Flammarion, aangezien het technisch moeilijk is om een blad in te lassen in een boek tussen pagina 7 en 8. Er is tussen de pagina's 7 en 8 immers geen plaats om een blad tussen te voegen: in een boek zijn de bladzijden 7 en 8 immers *recto verso* gedrukt.

Maar dit schoonheidsfoutje belet de eindconclusie niet dat Parijse kort gedingrechter uiteindelijk een wel doordachte en te verantwoorden beslissing heeft genomen. In elk geval verdraagt een dergelijke inlassing als «voorlopige maatregel» zich veel beter met het grondwettelijk gewaarborgde principe van de vrijheid van meningsuiting dan een publicatie- of verspreidingsverbod van een boek waartoe de Belgische kort gedingrechtspraak zich in het recente verleden al te vaak liet verleiden ⁽²⁷⁾.

2.16. Ook een uitspraak in een zaak tegen VTM wijst trouwens de juiste richting aan. In een beschikking van 26 oktober 2001 van de voorzitter van de rechtbank van koophandel te Brussel wordt vertrokken van de stelling dat geen rechter preventief het uitzenden van televisiebeelden kan verbieden: de Grondwet verbiedt elke preventieve maatregel die erop gericht is of tot gevolg heeft dat bepaalde opinies, omwille van hun inhoud, niet kunnen worden verspreid door middel van communicatiemediën. Principieel wordt daarom elke overheidsmaatregel die verhindert dat bepaalde opinies geuit worden, zoals *in casu* via de televisie, of die verhindert dat bepaalde opinies verspreid worden of door het publiek ontvangen worden, te beschouwen als een preventieve maatregel. In dit bevelschrift werd het standpunt ingenomen dat het de kort gedingrechter wel toegelaten is, binnen het kader van wat hem is gevorderd, een voorlopige maatregel te bevelen in de vorm van een bevel tot het uitzenden van een waarschuwing die het protest van eisers kenbaar maakt ten aanzien van het litigieuze televisieprogramma ⁽²⁸⁾.

(27) Trib. gr. inst. Paris (kort ged.) 18 oktober 2001, *A&M* 2001/4, 493 en D. VOORHOOF, «Dutroux, pedofiliënnetwerken, "onderzoeksjournalistiek" en koning Albert II», *De Juristenkrant* 2001/40, 12-13.

(28) Voorz. Kh. Brussel (kort ged.) 26 oktober 2001, *A&M* 2002/4, 372.

stituut
van
it

iversité

EHRM

n de
ur
ht

'arbitrage,
'aège et à

Een markant voorbeeld verduidelijkt hoe de rechtspraak volstrekt tegenstrijdige standpunten inneemt met betrekking tot de toepassing van het verbod van preventieve maatregelen zoals bedoeld in artikel 19 en 25 G.W. Twee keer de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel, de ene keer een Franstalige zaak, tegen de RTBF, de andere keer een Nederlandstalig bevelschrift, tegen de VRT. Twee bevelschriften, nauwelijks zes dagen verschil, maar helemaal met tegengestelde basisprincipes, zich beide beroepend op dezelfde artikelen van de Grondwet. Het kan verkeren...

Bevelschrift van de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel van 24 oktober 2001: verbod tot uitzending van aangekondigde reportage in het RTBF-programma «Au nom de la loi» niet in strijd met de Grondwet (Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 24 oktober 2001, D. Boscherini t. RTBF, Journ. Proc. 2001/423, 20, noot F. TULKENS)

«La Cour de cassation a dit dans un arrêt du 9 décembre 1981 (Pas. 1982, I, 482) que l'article 25 de la Constitution, qui précise que la presse est libre et que la censure ne pourrait jamais être établie, ne s'applique qu'en matière de presse écrite et n'est pas applicable aux médias audiovisuels. Malgré les protestations de la défenderesse il n'y a aucun motif de revenir sur cette jurisprudence, établie de longue date et à laquelle le législateur constituant n'a pas estimé devoir faire écho, jusqu'à ce jour (...)

L'article 584 du Code judiciaire pour le juge des référés et l'article 18, al. 2 du Code judiciaire pour le juge du fond, donnent une compétence générale aux juridictions de prendre des mesures préventives afin de prévenir la survenance d'un préjudice grave et irréparable (...)

Interdisons la diffusion de l'émission Au Nom de Loi (...) sous peine d'une astreinte de 2 000 000 F par diffusion de l'émission sur une chaîne de télévision belge».

Bevelschrift van de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel van 18 oktober 2001: rechterlijk uitzendverbod van reportage in het VRT-programma «Ombudsjan» strijdig met Grondwet (Voorz. Rb. Brussel (kort ged.) 18 oktober 2001, N.V. Proximedia t. VRT, AM 2002/1, 82, noot A. VERDOOT).

«De artikelen 19 en 25 van de Grondwet waarborgen uitdrukkelijk de vrijheid "op elk gebied zijn mening te uiten", behoudens bestraffing van de misdrijven die ter gelegenheid van het gebruik maken van die vrijheid worden gepleegd, tevens stellende dat "censuur nooit kan worden ingevoerd". De Grondwet verbiedt elke preventieve maatregel die erop gericht is of tot gevolg heeft dat bepaalde opinies, omwille van hun inhoud, niet kunnen verspreid worden door middel van de communicatiemediën (...).

Alleen achteraf (a posteriori, repressief) kan strafrechtelijk of civielrechtelijk worden opgetreden en is sanctiëring mogelijk. De hoofdbekommernis van de grondwet bestaat erin de preventieve overheidsinmenging ten aanzien van de vrijheid van meningsuiting uit te sluiten. Het Grondwettelijk verbod van preventieve maatregelen m.b.t. de pers- en expressievrijheid, strekt zich ook uit tot de rechterlijke macht en dus ook tot de kort gedingrechter.

De kort gedingrechter kan zich geenszins op de bij artikel 584 Ger. W. voorzienende volheid van bevoegdheid beroepen om de afweging en constructie die in de Grondwet vervat zit naast zich neer te leggen om zelf tot een andere afweging over te gaan.

Waar de Grondwet het treffen van de gevorderde maatregel aan de rechter ontzegt, dient hij alvorens op enige wijze te oordelen over zowel de toelaatbaarheid, de ontvankelijkheid als de gegrondheid, vast te stellen dat hij niet bevoegd is om van die vordering kennis te nemen».

III. De civiele aansprakelijkheid van journalisten: is de rechtspraak soms niet te streng?

3.1. In het kort bestek van deze bijdrage kan het niet de bedoeling zijn een overzicht te geven van de rechtspraak in verband met de civielrechtelijke aansprakelijkheid naar aanleiding van perspublicaties of uitzendingen op radio en televisie⁽²⁹⁾. Opvallend is wel dat de civiele rechtspraak die toepassing maakt van artikel 1382 B.W. de ratio van artikel 19 en 25 van de Grondwet nogal makkelijk aan de kant schuift. Tegelijk is in de voorbije jaren bepaalde rechtspraak wel heel erg strenge eisen gaan stellen aan de journalistiek, soms onvoldoende rekening houdend met het perspectief van artikel 10 E.V.R.M. In de rechtspraak is het uitgangspunt «dat de Grondwet met de daarin gewaarborgde vrijheid van drukpers en meningsuiting (art. 25 lid 1 en art. 19) niet uitsluit dat een persoon een burgerlijke veroordeling tot schadeloosstelling op grond van artikel 1382 B.W. mag vorderen, wanneer ten gevolge van een bepaalde uitoefening van deze vrijheden het recht op eer en goede naam wordt gekrenkt, hetgeen een wettelijke sanctie uitmaakt in de zin

(29) Zie vooral H. VANDENBERGHE, «Gemeenrechtelijke aansprakelijkheid voor geschreven persbijdragen», in L., NEELS (ed.), *Mediarecht* 1983, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1984, 3-35; D. VOORHOOF, «De eer en goede naam van politici. Enkele beschouwingen bij het arrest Lings», *R.W.* 1986-1987, 1775-1785; J. MILQUET, «La responsabilité aquilienne de la presse», *Ann. Dr. Louv.* 1989/1, 33-96; D. VOORHOOF, «De grenzen aan de kritiek op (leden van) de rechterlijke macht. Enkele beschouwingen bij de vonnissen inzake de magistraten W, X, Y en Z tegen *De Morgen* en *Humo*», *Recht en Kritiek* 1989/3, 280-304., H. VANDENBERGHE, «Over persaansprakelijkheid», *T.P.R.* 1993, 843-883, D. VOORHOOF, «De rechtsbescherming in geval van misbruik van de persvrijheid: overzicht van rechtspraak (eerste deel)», *D.C.C.R.* 1992-1993/19, 199-243; D. VOORHOOF, «De doorwerking van publiekrechtelijke beginselen in de civielrechtelijke aansprakelijkheid voor informatie via (multi-)media», in X., *Publiekrecht. De doorwerking van het publiekrecht in het privaatrecht. Referaten van de Postuniversitaire Cyclus Willy Delva* 1996/1997, o.c., 485-523; E. MONTERO, «La responsabilité civile des médias», in A. STROWEL en F. TULKENS, *Prévention et réparation des préjudices causés par les médias*, Brussel, Larcier, 1998, 95-134; F. JONGEN, «Tendances récentes de développement de la responsabilité civile des médias écrits et audiovisuels», in B. DUBUISSON en P. JADOUL, *La responsabilité liée à l'information et au conseil. Questions d'actualité*, Brussel, Publ. F.U.S.L., 2000, 183-212; D. DE PRINS, «De burgerlijke rechter en de persvrijheid», *R.W.* 2000-2001, 1445-1456 en E. GULDIX, «Overzicht van rechtspraak personen- en familierecht 1995-2000», *T.P.R.* 2001/3, 1647-1680.

van artikel 10 lid 2 E.V.R.M.»⁽³⁰⁾. Van een journalist wordt verwacht dat hij «zo volledig en objectief mogelijke informatie dient te verstrekken, de grootste zorgvuldigheid (...), gematigdheid, onbaatzuchtigheid, voorzichtigheid en omzichtigheid aan de dag moet leggen, zowel bij het zoeken naar de informatie als bij de verspreiding ervan»⁽³¹⁾. Het feit dat een tekortkoming inzake «de grootste zorgvuldigheid, voorzichtigheid en omzichtigheid» tot aansprakelijkheid kan leiden, is de voorbije jaren aanleiding geweest tot talrijke veroordelingen van journalisten, vaak op vordering trouwens van politici of mensen van het gerecht of de politie⁽³²⁾.

3.2. Een duidelijk voorbeeld van een wel heel erg verstrekkende journalistieke aansprakelijkheid vormt een vonnis van 13 september 1994 van de rechtbank te Brussel. De rechtbank veroordeelde toen een journalist en de verantwoordelijke uitgever van *Trends*, wegens een lasterlijke publicatie aan het adres van voormalig minister van economische zaken en secretaris-generaal van de NAVO, W. Claes. Een artikel in *Trends* in april 1993 had onder bedekte termen en in vraagvorm te verstaan gegeven dat W. Claes wel eens betrokken zou kunnen zijn in het ontvangen van smeergeld in het kader van de aankoop van de Agusta-helikopters, eind de jaren '80. Volgende passages uit het vonnis geven de belangrijkste overwegingen weer van de rechtbank: «Dat de pers inzonderheid het recht heeft te oordelen over, kritiek te leveren op en beoordeling te geven van de handelingen van personen die een openbare functie uitoefenen, maar dat deze vrijheid niettemin beperkt is, enerzijds door de verplichting de volstrekte waarheid te zeggen omtrent de feiten en anderzijds door het feit dat zij geen lasterlijke of gewoon beledigende, kwaadwillige, kwaadsprekende, smadelijke of onterende praatjes mag ophangen (...); Overwegende dus dat de grenzen van een aanvaardbare kritiek verder liggen indien deze openbare gezagsdragers betreffen en persartikels verband houden met de publieke functie van een politicus (...); Overwegende dat een journalist dergelijke praktijken (het bewerkstelligen bij legeraankopen van economische compensaties in het eigen

(30) Rb. Brussel 20 september 2002, *onuitg.* (S. de Thibault de Boesinghe t. J. Van den Berghe en BVBA Elvar); Rb. Brussel 10 januari 2003, *onuitg.* (NV Food Dynamics t. VMM).

(31) Rb. Brussel 10 januari 2003, *onuitg.* Zie ook D. VOORHOOF, «Journalistieke hormonen. VTM-journaal veroordeeld wegens signaleren vermeende hormonen-zwandel», *De Juristenkrant* 2003/63, 1 en 5. Vgl. Brussel 21 november 1990, J.L.M.B. 1990, 24; Rb. Brussel 14 december 1993, A.J.T. 1994-1995, 70.

(32) Zie hierover het speciaal nummer van *Auteurs en Media* 2000/1-2, Du journaliste juge au journaliste jugé. De journalist en de rechter.

kiesarrondissement, DV) weliswaar kan en mag bekritiseren, maar dat heel anders is het feit daarbij, zelfs in vragende en/of voorwaardelijke zin, allusies te maken op onbewezen of ongecontroleerde uitbetalingen van zagezegde smeergelden, waarbij in besluiten toegegeven wordt (...) dat het om «mondgemene», algemeen bekende «geruchten» ging. Dat dergelijke uitlatingen, daarbij gelet op het feit dat de pers, door het verspreiden van loutere geruchten, hieraan een totaal andere dimensie geeft, manifest de voor openbare gezagsdragers en politici verder reikende grenzen van de aanvaardbare kritiek overschrijden, en de persoonlijke eer en goede naam van (de politicus) duidelijk krenken»⁽³³⁾. Achteraf is gebleken dat de aantijgingen die in *Trends* toen werden gepubliceerd, niet uit de lucht waren gegrepen en op meer steunden dan «loutere geruchten». Ook in andere gevallen is de rechtspraak soms bijzonder streng geweest voor (al te) voortvarende of (al te) kritische journalistieke verslaggeving. In elk van deze gevallen werd aan het privaat of particulier belang van de schending van de eer en goede naam uiteindelijk een groter gewicht toegekend dan aan het algemeen belang dat verbonden is met de vrijheid van kritische, journalistieke verslaggeving, die volgens het E.H.R.M. overigens in enige mate mag overdrijven of provoceren⁽³⁴⁾.

3.3. Veel rechtspraak is duidelijk behoedzamer en wijst een veroordeling af, rekening houdend met het belang van de journalistieke vrijheid en de noodzaak aan een kritische berichtgeving in verband met zaken met een zeker maatschappelijk belang⁽³⁵⁾. Sommige rechtspraak is nog een stap verder gegaan en heeft geprobeerd om de civiele aansprakelijkheid van journalisten enkel van toepassing te houden in geval van quasi-delictuele fout. De redenering was dat slechts in geval van strafrechtelijk betoegelde misbruiken van de vrijheid van meningsuiting er aanleiding kon zijn om de auteur of journalist civielrechtelijk aansprakelijk te stellen voor de inhoud van een bepaalde publicatie of uitzending. Enkel wanneer voor de civiele rechter kon aangetoond worden dat de aantijgingen konden beschouwd worden als lasterlijk, eerroevend

(33) Rb. Brussel 13 september 1994, A.J.T. 1994-1995, 128.

(34) D. DE PRINS, «De burgerlijke rechter en de persvrijheid», R.W. 2000-2001, 1445-1456.

(35) Voor een recente toepassing zie Rb. Brussel 13 september 2002, *onuitg.* (E. De Temmerman t. A. Karskens, i.v.m. boek «Pleisters op de ogen, pleister op de mond. De geschiedenis van de Nederlandse oorlogsverslaggeving van Heiligerlee tot Kosovo»); Rb. Brussel 20 september 2002, *onuitg.* (S. de Thibault de Boesinghe t. J. Van den Berghe en BVBA Elvar); Rb. Brussel, 17 december 2002, *onuitg.* (Van Goitsenboven-Maeterlinck t. Jadot, Cruysmans e.a.).

of beledigend in de zin van artikel 443 e.v. Strafwetboek, met de daaraan verbonden bewijslast van het bijzonder opzet, van de *animus iniuriandi*, kon er een voldoende wettelijke basis aangewezen worden om de aansprakelijkheid te legitimeren. Deze rechtspraak steunde zich nadrukkelijk op artikel 10 § 2 E.V.R.M. volgens hetwelk er minstens een voldoende toegankelijke en precieze wettelijke basis moet zijn om sanctioneren te kunnen optreden naar aanleiding van de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting.

3.4. In een vonnis van 12 januari 1993 was de rechtbank van eerste aanleg te Brussel van oordeel dat artikel 1382 B.W. niet beantwoordt aan de voorwaarde van artikel 10 § 2 E.V.R.M. volgens dewelke beperkingen en sancties moeten voorzien zijn bij «wet». Volgens het vonnis «(kan) uit de interpretatie die het Europees Hof geeft aan het begrip «wet» worden afgeleid dat zowel diegene die zich steunt op de vrije meningsuiting, als diegene die zich er het slachtoffer van acht, op voorhand respectievelijk zijn beperkingen en mogelijkheden moet kunnen kennen met redelijke precisie en toegankelijkheid (...). Artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek beantwoordt hieraan niet, daar de wijze van beoordeling, volgens de bestaande rechtspraak, te weinig rechtszekerheid biedt, vermits zelfs met deskundig advies een burger met redelijkheid de uitslag van een proces daaromtrent niet kan kennen»⁽³⁶⁾. De zienswijze vertolkt in het vonnis van 12 januari 1993 werd evenwel weerlegd en hervormd door het hof van beroep te Brussel. In een arrest van 30 september 1998 was het hof van oordeel «dat er dan ook terecht naar Belgisch recht een ruime meerderheidsopvatting bestaat dat voormeld art. 1382 B.W. een wet in de zin van artikel 10, tweede lid E.V.R.M. is»⁽³⁷⁾.

3.5. In een vonnis van 18 februari 2000 was de rechtbank te Veurne op zijn beurt van oordeel dat geen toepassing kan worden gemaakt van artikel 1382-1383 B.W. wanneer de vermeende onrechtmatige meningsuitingen geen strafbaar karakter hebben. Buiten de quasi-delictuele toepassing van artikel 1382 B.W. acht het vonnis van 18 februari 2000 de burgerlijke aansprakelijkheid zoals bepaald in artikel 1382-1383 B.W. geen legitieme rechtsbasis voor beperkingen of civiele sancties naar aanleiding van de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting. Het decreet van 16 oktober 1830 heeft alle vrijheidsbeperkende wetgeving immers afgeschaft en de Grondwet laat enkel bestraffing toe van de (bij

(36) Rb. Brussel, 13 januari 1993, *onuitg.*, A.R. 17.551/90 (A. Acasta t. De Nieuwe Morgen en Jan Verbeyen).

(37) Brussel 30 september 1998, R.W. 2000-2001, 93.

wet bepaalde) misdrijven die ter gelegenheid van het gebruikmaken van deze vrijheid van meningsuiting worden gepleegd. Zeer nadrukkelijk stelde de rechtbank dat op burgerlijk gebied alleen «de principiële zorgvuldigheidsnorm (cf. art. 1382 B.W.) kan worden gehanteerd indien er een delict is gepleegd»⁽³⁸⁾.

3.6. In een arrest van 28 maart 2002 weerlegde het hof van beroep te Gent evenwel deze stelling als zou de vrije meningsuiting enkel beperkt worden «door feiten die als misdrijven omschreven worden». In de lijn van de klassieke rechtspraak stelt het arrest dat de grondwettelijke bepaling inzake de vrijheid van meningsuiting geen beperking invoert op het in artikel 1382 B.W. vastgelegde grondbeginsel: «de rechter kan een partij civielrechtelijk aansprakelijk stellen met toepassing van artikel 1382 B.W. wanneer hij de aanwezigheid van een foutieve of onvoorzichtige gedraging, het bestaan van een schade en de materialiteit van het oorzakelijk verband tussen de fout en de geleden schade bewezen acht (...)». Dit artikel behoort tot de fundamentele principes van het Belgisch recht betreffende de buitencontractuele aansprakelijkheid en kan niet worden beschouwd als te algemeen of te weinig duidelijk. Artikel 1382 B.W. valt als een wet te beschouwen in de betekenis eraan gegeven door artikel 10 § 2 E.V.R.M. en kan dus een legitieme beperking of sanctie impliceren aan de vrijheid van meningsuiting. De door artikel 10 E.V.R.M. gewaarborgde principes beletten de toepassing van artikel 1382 B.W. niet. Ongeoorloofde kritiek of aantijgingen in het openbaar of via de media (...) kunnen aanleiding geven tot een civielrechtelijke veroordeling»⁽³⁹⁾.

IV. Welke schadevergoedingen worden toegekend?

4.1. In geval van een veroordeling tot een financiële schadevergoeding ging het in het verleden vaak om de veroordeling tot één frank

(38) Rb. Veurne 18 februari 2000, A&M 2000/3, 341, noot D. VOORHOOF. Zie ook D. DE PRINS, «De burgerlijke rechter en de persvrijheid», R.W. 2000-2001, 1451-1453.

(39) Gent 28 maart 2002, NJW 2003/13, 465. Vgl. Cass. 4 december 1952, Pas. 1953, I, 215; Cass. 13 september 1991, R.W. 1991-1992, 464; E.H.R.M. 24 februari 1997, *De Haes & Gijssels t. België*, par. 33. Zie ook het speciaal nummer van *Auteurs & Media* 2000/1-2, «De journalist en de rechter».

morele schadevergoeding⁽⁴⁰⁾, m.n. omdat het bewijs van de schade moeilijk financieel te begroten is of niet echt aantoonbaar is. Meestal wordt de schade die is aangebracht aan de eer of reputatie van een persoon evenwel daadwerkelijk financieel begroot. Hoewel regelmatig in de rechtspraak is benadrukt dat de schadevergoeding herstellend is en niet bestraffend⁽⁴¹⁾, kan toch een duidelijke tendens worden vastgesteld tot meer substantiële financiële veroordelingen.

4.2. Zo is in een aantal uitspraken een schadevergoeding toegekend van 5 000 tot 50 000 fr.⁽⁴²⁾ (124 tot 1 239 euro), terwijl bij herhaling ook schadevergoedingen van 100 000 tot 500 000 fr. zijn toegewezen⁽⁴³⁾

(40) Rb. Brussel 28 maart 1975, *R.W.* 1974-1975, 2286; Gent 11 mei 1978, *R.W.* 1977-1978, 46; Rb. Luik 20 maart 1980, *J.T.* 1980, 437; Rb. Brussel 22 september 1982, *onuitg.*, A.R. 76.836; Rb. Brussel 12 september 1984, *onuitg.*, A.R. 100.190; Rb. Brussel 29 juni 1987, *J.T.* 1987, 685; Rb. Brussel 14 september 1988, *J.L.M.B.* 1988, 1220 en 1227; Rb. Brussel 29 september 1988, *Recht en Kriatiek* 1990/3, 302; Rb. Luik 28 juni 1989, *J.L.M.B.* 1990, 264; Brussel 5 februari 1990, *R.W.* 1989-1990, 1464; Brussel 5 februari 1990, *Pas.* 1989-1990, II, 154; Rb. Brussel 28 december 1990, *J.L.M.B.* 1991, 672; Rb. Brussel 3 mei 1991, *onuitg.*, A.R. 27933/86; Rb. Brussel 4 november 1992, *Journ. proc.* 1992/ 228, 24; Rb. Brussel 14 december 1993, *A.J.T.* 1994-95, 70; Rb. Brussel 13 september 1994, *A.J.T.* 1994-1995, 128; Rb. Brussel 22 november 1994, *R.G.A.R.* 1995, nr. 12449 en nr. 1250; Rb. Brussel 8 februari 1995, *J.T.* 1995, 707; Rb. Luik 21 mei 1997, *J.L.M.B.* 1998, 814; Brussel 5 februari 1999, *A&M* 1999/2, 274; Rb. Namen 27 september 1999, *A&M* 2000/4, 471; Rb. Brussel 9 november 2001, *A&M* 2002/3, 288.

(41) Rb. Luik 28 juni 1989, *J.L.M.B.* 1990, 264. Zie ook Brussel 5 februari 1999, *A&M* 1999/2, 275: «que les dommages et intérêts alloués à la victime (...) doivent toutefois réparer son préjudice ou non punir l'auteur de l'atteinte». Vgl. Rb. Brussel 16 november 1999, *A&M* 2000/1-2, 117 en Rb. Luik 15 december 1999, *A&M* 2000/1-2, 160. Zie ook F. JONGEN, «Tendances récentes de développement de la responsabilité civile des médias écrits et audiovisuels», in B. DUBUISSON en P. JADOUL, *La responsabilité liée à l'information et au conseil. Questions d'actualité*, Brussel, Publ. F.U.S.L., 2000, 183-212.

(42) Rb. Gent 16 december 1981, *R.W.* 1983-1984, 2968; Rb. Mechelen 29 maart 1983, *R.W.* 1984-1985, 62; Rb. Antwerpen 24 juni 1985, *R.W.* 1985-1986, 2645; Rb. Brugge 31 januari 1990, *R.W.* 1991-1992, 234; Rb. Brussel 11 april 1990, *onuitg.*, A.R. 63.91; Rb. Brugge 27 juni 1994, *R.W.* 1994-1995, 473; Rb. Luik 12 december 1997, *J.L.M.B.* 1998, 819; Rb. Charleroi 9 december 1998, *A&M* 2000/1-2, 145; Rb. Antwerpen 21 december 2000, *A&M* 2001/2, 271 en *Mediaforum* 2001/3, 100.

(43) Rb. Brussel 20 juli 1967, *J.T.* 1967, 558; Brussel 25 juni 1969, *J.T.* 1970, 158; Brussel 28 juni 1974, *Ing. Cons.* 1975, 200; Brussel 25 november 1981, *J.T.* 1982, 275; Rb. Charleroi 1 april 1982, *Rev. Rég. Dr.* 1982, 214; Rb. Brugge 17 april 1987, gepubl. in D. VOORHOOF, *Actuele vraagstukken van Mediarecht*, op.

(2 479 tot 12 395 euro). Het vonnis in de zaak *Reynders tegen Verduyn en Costa* veroordeelde de journalist samen met degene die voor het vervalste document zorgde *in solidum* tot een schadevergoeding van 6 000 euro⁽⁴⁴⁾. In een vonnis van 16 november 1999 werd een schadevergoeding toegekend van 990 000 fr. aan de ene eiser en van telkens 297 000 fr. aan elk van de vier andere eisers⁽⁴⁵⁾, een totaal dus van meer dan 2 miljoen fr., bijna 50 000 euro. In dit laatste vonnis werd overigens een opmerkelijke formule gehanteerd om de schadevergoeding te berekenen: de rechtbank blijkt zich aan te sluiten bij de berekening van de eisers die hun schade begrootten in functie van de oplage van het weekblad in kwestie (*Le Soir Illustré*)⁽⁴⁶⁾. In een vonnis dat VTM veroordeelde, werd bij het begroten van de schade eveneens rekening gehouden met de kijkcijfers. Aangezien het litigieuze programma blijkbaar door 702 000 kijkers kon gevolgd worden, achtte de rechtbank een morele schadevergoeding van 702 000 fr. (17 402 euro) een gepaste schadevergoeding⁽⁴⁷⁾. In andere recente vonnissen werden schadevergoedingen toegekend van 12 500⁽⁴⁸⁾ en 10 000 euro⁽⁴⁹⁾.

cit., 253; Rb. Antwerpen 28 oktober 1987, *R.W.* 1987-1988, 820; Rb. Brussel 16 december 1987, *J.T.* 1988, 500; Rb. Antwerpen 12 mei 1989, *R.W.* 1989-1990, 654; Brussel 4 oktober 1989, *R.W.* 1989-1990, 651; Brussel 8 november 1989, *R.G.A.R.* 1992, nr. 11906; Brussel 16 januari 1990, *Knack* 25 april 1990, 38; Rb. Brussel 3 mei 1991, *onuitg.*, A.R., 27933/86; Antwerpen 26 juni 1991, *Knack* 8 januari 1992, 40; Gent 30 september 1994, *A.J.T.* 1994-95, 220; Brussel 2 april 1996, *A&M* 1997/3, 314; Rb. Luik 24 juni 1997, *A&M* 1997/3, 319; Rb. Brussel 16 december 1997, *A&M* 1998/3, 260; Rb. Brussel 23 juni 1998, *A&M* 2000/1-2, 96; Rb. Brussel 28 oktober 1999, *A&M* 2000/1-2, 113; Rb. Brussel 30 maart 1999, *A&M* 2000/1-2, 102; Rb. Brussel 29 oktober 1999, *A&M* 2000/1-2, 113; Rb. Luik 15 december 1999, *A&M* 2000/1-2, 160; Brussel 6 april 2000, *A&M* 2000/4, 462; Brussel 16 februari 2001, *A&M* 2002/3, 282; Gent 12 juni 2001, *A&M* 2002/2, 169.

(44) Rb. Luik 7 mei 2002, *A&M* 2002/4, 370.

(45) Rb. Brussel 16 november 1999, *A&M* 2000/1-2, 117.

(46) Omdat de oplage 90 000 bedroeg werd een schadevergoeding geëist van 9 900 000 fr., aangezien in 11 verschillende afleveringen de lasterlijke of onrechtmatige artikels waren gepubliceerd, vermeerderd met 4 950 000 fr. voor elk van de 4 andere eisers. Een vordering voor een totaal dus van ca. 30 miljoen fr. (743 681 euro). De rechtbank kwam evenwel uit op een lager bedrag, nl. ca. 2 miljoen fr. (ca. 49 579 euro).

(47) Rb. Brussel 19 mei 2000, *A&M* 2000/3, 338.

(48) Rb. Brussel 12 februari 2002, *A&M* 2002/5, 456.

(49) Rb. Brussel 10 januari 2003, *onuitg.* Zie ook D. VOORHOOF, «Journalistieke hormonen. VTM-journaal veroordeeld wegens signaleren vermeende hormonen-zwandel», *De Juristenkrant* 2003/63, 1 en 5.

4.3. In plaats van te opteren voor steeds hogere schadevergoedingen, kan allicht nog effectiever toepassing worden gemaakt van de mogelijkheid tot publicatiebevel door de rechter van (het dispositief van) het veroordelende vonnis of arrest. In de praktijk komt dit neer op de publicatie van de rechterlijke uitspraak in de krant of het tijdschrift waarin eerder het bestreden artikel verscheen, vaak ook aangevuld met de verplichting tot publicatie in enkele andere kranten of weekbladen, dit alles uiteraard op kosten van de verantwoordelijke auteur van de onrechtmatige publicatie. Soms kan ook een soort rectificatieverplichting worden opgelegd⁽⁵⁰⁾ of bevat het vonnis of arrest een veroordeling tot een dwangsom, te betalen in geval de rechterlijke uitspraak niet is gepubliceerd binnen de opgelegde termijn of in de volgende editie van het tijdschrift⁽⁵¹⁾. Uitzonderlijk wordt ook de verplichting opgelegd om het vonnis te laten voorlezen via de televisie⁽⁵²⁾. Bepaalde rechtspraak acht de publicatie van het veroordelende vonnis of arrest overigens de belangrijkste component van de schadevergoeding⁽⁵³⁾.

4.4. Daarnaast kunnen ook de Antwoordrechtwet, een procedure voor de Geschillenraad op radio en televisie of een klacht bij de Raad voor de Journalistiek er mee voor helpen zorgen dat op gepaste wijze een lasterlijke aantijging of een onjuist bericht wordt rechtgezet of de betrokken redactie publiekelijk wordt vermaand wegens schending van de regels van de onpartijdigheid of van de journalistieke deontologie⁽⁵⁴⁾.

V. Tergend en roekeloos geding!

5.1. Steeds vaker moet worden vastgesteld dat een rechtsvordering wordt ingeleid omdat dit op zichzelf reeds een intimiderend effect heeft

(50) Rb. Brussel 12 december 1994, *onuitg.*, AR 18.193/9 en Voorz. Rb. Hasselt (kort ged.) 13 januari 1997, *A&M* 1997/3, 316, noot D. VOORHOOF.

(51) Rb. Brussel 22 september 1982, *onuitg.*, A.R.76.836 (*i.c.* gold een dwangsom van 100 000 fr. per editie vertraging); Rb. Brussel 23 maart 1989, *onuitg.*, A.R. 36.031 (*i.c.* werd een dwangsom opgelegd van 5 000 fr. per dag vertraging); Rb. Brussel 29 september 1988, *Recht en Kritiek* 1989/3, 302 (bevestigd Brussel 5 februari 1990, *R.W.* 1989-1990, 1464) en Rb. Brussel 16 november 1999, *A&M* 2000/1-2, 117 (dwangsom van 50.000 fr. per dag vertraging)

(52) Rb. Brussel, 16 november 1999, *A&M* 2000/1-2, 117. Vgl. Rb. Brussel 19 mei 2000, *A&M* 2000/3, 338.

(53) Brussel 5 februari 1999, *A&M* 1999/2, 274. Zie ook Rb. Nijvel 11 september 1997, *A&M* 1998/2, 157.

(54) Zie D. VOORHOOF, *Handboek Mediarecht*, Brussel, Larcier, 2003.

en de journalist of het medium daardoor onder druk worden gezet, zeker wanneer forse schadevergoedingen worden geeïst. Vooral politici en bedrijfsleiders durven wel eens de neiging hebben om een intimiderende eis tot schadevergoeding in te leiden. Zo loopt momenteel een procedure tegen een *Humo*-journalist en de N.V. Sanoma Magazines Belgium wegens het lasterlijk uiten van bepaalde kritiek in een artikel over economische belangen en lobby-werk van een Belgisch bedrijf dat actief is in Congo. Tegen de journalist en zijn uitgever is een schadevergoeding geeïst van 375 000 euro. Ook vragen de eisers de journalist te horen veroordelen, onder verbeurte van een dwangsom van 50 000 euro, tot het verbod om de bronnen en gegevens waarover de journalist blijkt te beschikken, nog te gebruiken in publicaties of anderszins, althans voor wat betreft die gegevens die door de rechtbank als niet bewezen worden beschouwd. De dagvaarding dateert van augustus 2002, de zaak is hangende voor de rechtbank van eerste aanleg te Brussel.

5.2. Nog maar zelden heeft de rechtspraak zich voldoende alert opgesteld tegen intimiderende vormen van procesvoering naar aanleiding van vorderingen wegens vermeend onrechtmatige journalistiek. Toch zijn recent in een aantal zaken de eisende partijen door de rechter zelf terechtgewezen. In een vonnis van 5 oktober 1998 is door de rechtbank te Turnhout een tegenvordering toegewezen wegens tergend en roekeloos geding. De journalist bleek op een correcte en zorgvuldige manier verslag te hebben uitgebracht over een lopend strafonderzoek en over de veroordeling door de correctionele rechtbank van bepaalde milieumisdrijven. Het feit dat door de veroordeelden toch een civiele procedure in schadevergoeding was voortgezet, achtte de rechtbank intimiderend voor de journalist en diens informant, waardoor sprake was van tergend en roekeloos geding, hetgeen ressorteerde in een veroordeling tot een schadevergoeding van 200 000 fr. (4 958 euro)⁽⁵⁵⁾. Het hof van beroep te Antwerpen bevestigde deze veroordeling, o.a. met overweging «dat de professionele faam, de goede naam en goede werking van een advocaat zowel als van een journalist geschaad worden door een eis zoals deze (...); dat trouwens aannemelijk is dat appellanten precies hun schadeverwerkende eis bij wijze van afschrikking instelden om geïntimeerden ervan te doen afzien nog in het openbaar wederrechtelijke feiten aan te klagen waarvoor zij aansprakelijk zouden kunnen worden gesteld»⁽⁵⁶⁾.

Ook in een vonnis van 18 februari 2000 werd een tegenvordering toegewezen, *i.c.* van 50 000 fr. (1 239 euro). De rechtbank te Veurne was

(55) Rb. Turnhout 5 oktober 1998, *A&M* 1998, 103.

(56) Antwerpen 14 mei 2001, *A&M* 2002/3, 281.

van oordeel dat een civiele vordering tegen de auteur van enkele kritische publicaties er niet mag op gericht zijn om «de vrijheid van meningsuiting plat te slaan». Ook hier was sprake van tergend en roekeloos geding⁽⁵⁷⁾. Ten aanzien van de gevorderde 20 miljoen fr. schadevergoeding stelt het vonnis kortdaat: «Procesrechtsmisbruik kan niet. Ongelofelijk grote eisen stellen om de vrije meningsuiting – het weze tijdelijk – plat te slaan, kan niet».

5.3. Ook een recent vonnis getuigt van een gelijkaardige benadering. Een vonnis van 6 november 2002 beklemtoont het belang van de vrijheid om op elk gebied zijn mening te uiten, met verwijzing naar artikel 19 G.W. en artikel 10 E.V.R.M. «De pers moet haar onontbeerlijke rol van “waakhond” kunnen spelen en inlichtingen kunnen verschaffen over ernstige vragen van algemeen belang. De bevolking heeft recht op informatie (...)», aldus het vonnis. Wantoestanden moeten aan de kaak kunnen gesteld worden, zowel in de pers als door actiegroepen, zonder dat dit tot de aansprakelijkheid leidt wegens aantasting van de eer of goede naam van een persoon. Wat meer is: aangezien is gebleken dat de aangeklaagde wantoestanden overeenstemmen met de werkelijkheid, is de rechtbank van oordeel dat de eisende partij door het instellen van een rechtsvordering in feite ongeoorloofde druk heeft willen uitoefenen op degenen die de wantoestanden in kwestie in de openbaarheid hebben gebracht. Eisers hebben dus blijkbaar op deze openbare discussie gereageerd door het voeren van een procedure, reden waarom volgens de rechtbank sprake is van procesvoering op tergende en roekeloze wijze. Het is zoals het vonnis het formuleert: «Wanneer op de dienst van de rechterlijke macht een beroep wordt gedaan met, in werkelijkheid, het oogmerk een ander resultaat te bekomen dan wat redelijkerwijze als resultaat van de gestelde vordering mag worden verwacht, bijvoorbeeld om ongeoorloofde druk uit te oefenen, wordt de rechtbank op een misbruikelijke wijze ingeschakeld in de verhouding tussen rechtssubjecten»⁽⁵⁸⁾.

5.4. Van de rechtspraak mag, geheel in de lijn van de zopas geciteerde voorbeelden, een meer assertieve opstelling worden verwacht ter bescherming van de vrijheid van meningsuiting en van de persvrijheid. De reële mogelijkheid tot veroordeling wegens tergend en roekeloos geding zal ongetwijfeld al te voortvarende rechtsprocedures tegen de

(57) Rb. Veurne 18 februari 2000, *A&M* 2000/3, 341. Dit vonnis werd evenwel hervormd in beroep: Gent 28 maart 2002, *N.J.W.* 2003/13, 465.

(58) Rb. Gent 6 november 2002, *onuitg.* (*G. Munro t. GAIA en E. Van der Straeten*).

media en al te intimerende schadeclaims doen afnemen. Via deze weg kan de rechtspraak een duidelijk signaal geven dat op de rechterlijke macht geen beroep kan worden gedaan om de grondwettelijk gewaarborgde vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid al te beperkend of sanctionerend in te dammen.